Kraków, 27.10.2026 r.

ks. prof. dr hab. Piotr Kroczek
Katedra Norm Ogólnych i Teorii Prawa
Wydział Prawa Kanonicznego
Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

Recenzja rozprawy doktorskiej ks. mgr. lic. Andrzeja Patrzykąta pt. „Troska biskupa Jana Bernarda Szlagi o formację kapłańską w diecezji pelplińskiej (1992–2012)"

W odpowiedzi na Uchwałę nr 4.1.2./09/2026 Rady Dyscypliny Naukowej Instytutu Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie z dnia 29.09.2026 r., którą wyznaczono mnie na recenzenta rozprawy doktorskiej ks. mgr. lic. Andrzeja Patrzykąta, przedkładam niniejszą recenzję.

Punktem odniesienia dla recenzji jest art. 187 ust. 1–4 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce.

Zgodnie z przyjętym przez recenzenta układem, niniejsza recenzja obejmuje: 1) ogólną charakterystykę pracy, 2) uwagi dotyczące strony merytorycznej i inne uwagi oraz 3) konkluzję.

1. Ogólna charakterystyka pracy

1.1. Opis

Recenzowana rozprawa, przygotowana pod kierunkiem ks. dr. hab. Marka Saja, prof. uczelni, liczy 454 numerowane strony. Obejmuje wykaz skrótów, spis treści, wstęp (s. 11–24), cztery rozdziały (s. 25–306), zakończenie (s. 307–323), bibliografię (od s. 324), aneks (od s. 401) oraz streszczenia polskie i angielskie (s. 449–454). W aneksie umieszczono zestawienia dotyczące seminarium i formacji oraz kwestionariusz ankiety (od s. 442).

1.2. Przedmiot pracy

Przedmiot badań został pozycyjnie sformułowany. Była nim działalność biskupa pelplińskiego Jana Bernarda Szlagi w zakresie troski o formację kapłańską w latach 1992–2012, rozpatrywana przez pryzmat prawa kanonicznego, organizacji seminarium, przygotowania do kandydatów święceń oraz formacji permanentnej. Przyjęte granice czasowe mają uzasadnienie historyczne – odpowiadają okresowi posługi wskazanego hierarchy kościelnego. Wybór jednego Kościoła partykularnego (diecezji pelplińskiej) pozwala na dogłębną i szczegółową analizę przedmiotu badań.

1.3. Cel pracy

Cel pracy jest konkretny i koreluje z tematem pracy. Autor, jak sam napisał, chciał zebrać, poddać analizie i ocenić działania biskupa Jana Bernarda Szlagi (s. 308) odnoszące się do formacji kapłańskiej w diecezji pelplińskiej. Poprzez realizację tego celu Autor chciał uzyskać odpowiedź na wiele pytań, m.in. o to, w jaki sposób i w jakich obszarach biskup Jan Bernard Szlaga troszczył się o formację kapłańską w swojej diecezji oraz jak adaptował

normy prawa powszechnego w badanej materii na gruncie tej diecezji (s. 17). Dodatkowo Autor pytał o wpływ działań biskupa na formację seminaryjną i formację stałą (s. 17).

1.4. Hipoteza i problem badawczy

We wstępie nie wyodrębniono jednej, wyrażonej wprost hipotezy badawczej. Autor formułuje natomiast spójny zestaw pytań problemowych (s. 17). W studium historyczno-prawnym taki wybór jest dopuszczalny.

1.5. Konstrukcja i treść pracy

Rozdział pierwszy (s. 25–95) omawia troskę o powołania, status i organizację seminarium, jego władze, regulamin i finanse. Rozdział drugi (s. 96–139) przedstawia formację ludzką, duchową, intelektualną i pastoralną kandydatów. Rozdział trzeci (s. 140–197) dotyczy wymagań wobec kandydatów, etapów przygotowania, procedur dopuszczenia i święceń. Rozdział czwarty (s. 198–306) analizuje formację stałą, w tym zagadnienia dyscypliny kościelnej. Całość dopełniają zakończenie i obszerny aneks. Układ zachowuje czytelną logikę: od powołania i instytucji seminaryjnej, przez formację i święcenia, po całe życie prezbitera.

1.6. Metodologia

Autor deklaruje metodę dogmatyczno-prawną, historyczno-prawną i analizę źródeł dokumentalnych, uzupełnione badaniem ankietowym (s. 21–22). Metody te odpowiadają przedmiotowi rozprawy. Zwłaszcza analiza dokumentacji diecezjalnej pozwala zestawić kanoniczne obowiązki biskupa diecezjalnego z konkretną praktyką sprawowania urzędu kościelnego.

Pewne zastrzeżenia metodologiczne dotyczą pomocniczego badania ankietowego. Autor wskazuje, że przeprowadził je wśród wybranych kapłanów pełniących funkcje moderatorów Wyższego Seminarium Duchownego w Pelplinie w badanym okresie (s. 21), a w bibliografii wymienia trzy ankiety imienne (s. 384). Nie wyjaśnia jednak dostatecznie, dlaczego spośród osób pełniących funkcje moderatorów seminarium wybrano właśnie tych respondentów, ani nie przedstawia szczegółowo sposobu przeprowadzenia badania i procedury analizy uzyskanych odpowiedzi. Należy przy tym zauważyć, że w badaniach jakościowych opartych na celowym doborze osób posiadających szczególną wiedzę o przedmiocie badań reprezentatywność statystyczna nie stanowi koniecznego warunku ich wartości naukowej. Istotne jest natomiast wykazanie, w jaki sposób uzyskane wypowiedzi zostały poddane krytycznej analizie i skonfrontowane z pozostałym materiałem źródłowym. W konsekwencji wyniki ankiety należy traktować przede wszystkim jako pomocnicze świadectwa uczestników badanego procesu formacyjnego, a nie samodzielną podstawę do formułowania wniosków o rzeczywistej skuteczności działań formacyjnych biskupa.

1.7. Redakcyjna strona pracy

Redakcyjna strona pracy nie budzi większych zastrzeżeń. Można jedynie odnotować nieścisłość wymagającą korekty bibliograficznej. Autor stwierdza na przełomie s. 29–30, że aktualnie obowiązujące Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis jest dokumentem promulgowanym „dnia 16 czerwca 2021 r. przez papieża Franciszka", podczas gdy przypis 20 odsyła do RFIS/16, a wykaz skrótów identyfikuje ten dokument jako Conregazione per il Clero, *Il dono della vocazione sacerdotale. Dar powołania do kapłaństwa. Ratio fundamentalis istitutionis sacerdotalis*, 8.12.2016, Città del Vaticano 2016 (s. 4). Dla wyjaśnienia trzeba podać, że dnia 16 czerwca 2021 r. Kongregacja ds. Duchowieństwa we współpracy z Kongregacją ds. Edukacji Katolickiej zatwierdziła polski dokument formacyjny pt. „Droga formacji prezbiterów w Polsce. Ratio institutionis sacerdotalis pro Polonia", który jest polską adaptacją ogólnych zasad z dokumentu watykańskiego *Ratio fundamentalis*

institutionis sacerdotalis wydanego w 2016 r. Ta wewnętrzna niespójność daty i identyfikacji dokumentu powinna zostać usunięta. Nie wpływa ona jednak na całość badań dotyczących lat 1992–2012.

1.8. Wykorzystanie źródeł i literatury przedmiotu
Na bardzo dobrą ocenę zasługuje szeroki dobór materiałów: aktów prawa powszechnego, dokumentów Magisterium, źródeł diecezjalnych, dokumentacji Ordynariatu Biskupa Pelplińskiego, archiwaliów seminarium, „Miesięcznika Diecezji Pelplińskiej", „Kurendy", „Pielgrzyma" oraz materiałów „Radia Głos" (s. 20–21). Wartość tego zestawu polega zwłaszcza na wykorzystaniu materiałów lokalnych, często rozproszonych i trudnych do zebrania. Autor rozpoznaje również wcześniejsze publikacje dotyczące myśli i działalności biskupa Szlagi (s. 19–20), co pomaga określić odrębność własnego tematu.

Pewnym ograniczeniem z punktu widzenia weryfikowalności ustaleń jest występujący w opisach części materiałów archiwalnych brak sygnatur archiwalnych. Należy jednak zauważyć, że Autor w wielu przypadkach wskazuje na konkretne dokumenty przez odwołanie się do zespołu archiwalnego, teczki, daty oraz numeru kancelaryjnego pisma, co pozwala na ich bliższą identyfikację. Sam brak sygnatury nie musi zatem świadczyć o nieprawidłowości warsztatu naukowego, zwłaszcza jeżeli wynika ze sposobu zorganizowania zasobu archiwalnego. Z punktu widzenia dalszego wykorzystania zgromadzonego przez Doktoranta materiału pożądane byłoby jednak możliwie jednolite i szczegółowe oznaczanie dokumentów, ułatwiające ich odnalezienie i ponowną analizę przez innych badaczy.

2. Uwagi odnośnie do strony merytorycznej pracy i inne uwagi
Na początek należy podkreślić trafność tematu. Formacja kapłańska jest zagadnieniem normatywnym, instytucjonalnym i pastoralnym zarazem. Autor nie ograniczył się do abstrakcyjnego objaśnienia kanonów, ale zestawił je z długotrwałą praktyką jednego biskupa diecezjalnego. Dzięki temu rozprawa pokazuje, w jaki sposób prawo powszechne nabiera konkretnej postaci organizacyjnej w Kościele partykularnym. To istotna zaleta merytoryczna oraz argument na rzecz kwalifikowania pracy do dyscypliny prawo kanoniczne.

Rozdział pierwszy dostarcza wartościowego obrazu instytucjonalnych warunków formacji. Szczególnie pozytywnie oceniam ukazanie, że troska o seminarium nie sprowadza się do kierowania procesem dydaktycznym, lecz obejmuje organizację, dobór osób odpowiedzialnych, finansowanie oraz współpracę z rodziną, parafią i szkołą. Na s. 31–32 przytoczono słowa biskupa: „Na pierwszym miejscu musimy postawić naszą gorliwość i nasze zatroskanie o nowe powołania, a potem przekonać do tego naszych wiernych". Cytat ten dobrze ilustruje powiązanie obowiązku biskupa z szerszą odpowiedzialnością wspólnoty. Wartościowa jest także analiza statutu seminaryjnego i zmieniającego się otoczenia instytucjonalnego (por. s. 56–60).

Rozdział drugi wyróżnia się dobrym osadzeniem w integralnym modelu formacji znanym z Pastores dabo vobis. Trafnie pokazano, że formacja ludzka stanowi warunek wykonywania późniejszej posługi, a wymiar duchowy, intelektualny i pastoralny nie mogą być traktowane jako samodzielne, niepowiązane moduły. Na uznanie zasługują konkretne przykłady dotyczące dydaktyki biskupa, śpiewu liturgicznego, organizacji praktyk duszpasterskich i troski o bibliotekę (s. 115–136). Praca zyskuje przez to wymiar praktyczny i staje się użyteczna także dla badaczy dziejów Kościoła.

W rozdziale trzecim na uwagę zasługuje zgromadzenie w jednym miejscu materiału odnoszącego się do kryteriów przyjmowania kandydatów, skrutyniów oraz dopuszczania do święceń (s. 140–194). Rozważania mają bezpośrednią doniosłość kanoniczną, ponieważ

dotyczą wymagań formalnych i materialnych przy podejmowaniu decyzji o dopuszczeniu do święceń. Dobrze, że Autor rozróżnia kolejne etapy przygotowania oraz analizuje praktykę właściwych organów seminaryjnych. Z perspektywy recenzenta istotne byłoby jeszcze wyraźniejsze oddzielenie wymogów prawnych od zwyczajów lokalnych oraz praktyk duszpasterskich niemających zwykle charakteru normatywnego.

Najobszerniejszy rozdział czwarty stanowi ważny element rozprawy. Formacja stała bywa opisywana wyłącznie w kategoriach rekolekcji, studiów czy spotkań duchowieństwa; Autor pokazuje jej powiązania z dyscypliną kościelną, powierzaniem urzędów, sprawami bytowymi, wizytacjami i odpowiedzialnością za życie prezbiterium. Na s. 306 Autor stwierdza, że cechą działalności biskupa było „łączenie wysokich wymagań z osobistą troską o prezbitera". Jest to interesująca synteza materiału; pozwala dostrzec, że sprawowanie władzy nie wyczerpuje się w stosowaniu środków nakazowych i dyscyplinarnych. Przekonujące są także przykłady odnoszące się do kapłanów chorych i starszych (s. 205–213), studiów specjalistycznych (s. 215–220) i instytucjonalnej formacji permanentnej (s. 220–224).

Szczególne uznanie należy się opracowaniu materiału dokumentacyjnego. Zestawienia w aneksie, m.in. dotyczące liczby alumnów, osób sprawujących funkcje w seminarium oraz udzielonych święceń (s. 401–441), zwiększają walor źródłowy pracy. Mogą służyć kolejnym badaniom i umożliwiają sprawdzenie niektórych ustaleń przedstawionych w pracy. Zaletą jest ponadto konsekwentne uwzględnianie całego badanego okresu, a nie tylko wybranych wydarzeń z życia biskupa.

Oryginalność doktoratu polega przede wszystkim na zestawieniu materiału historyczno-archiwalnego z normami prawa kanonicznego oraz przedstawieniu całościowej syntezy działań formacyjnych hierarchy w latach 1992–2012. Nie upatrywałbym jej natomiast w odkryciu nowej ogólnej koncepcji formacji kapłańskiej: podstawowy schemat czterech wymiarów został zaczerpnięty z istniejącego nauczania Kościoła. Oryginalne jest zastosowanie tego schematu do konkretnego i bogato udokumentowanego przypadku. Tak rozumiana oryginalność jest wystarczająco istotna, choć ma przede wszystkim charakter analityczno-rekonstrukcyjny.

Pozytywnie należy również ocenić zakończenie, które ponownie podejmuje pytania badawcze i porządkuje główne ustalenia (s. 307–323). Autor wskazuje na ciągłość procesu od rozeznania powołania po formację stałą, a posługę biskupa ujmuje jako całość. Dostrzegalna jest zgodność zasadniczej konstrukcji pracy, postawionych pytań i zaprezentowanych wniosków. Wnioski mogłyby jednak częściej mieć charakter wyraźnie analityczny: wskazywać, jakie konkretne działania przekraczały obowiązujące minimum prawa powszechnego, które stanowiły tylko zwykłe wykonanie norm, a które były rozwiązaniami szczególnie charakterystycznymi dla Pelplina.

Przy tych licznych zaletach wskazać trzeba kilka uwag krytycznych. Po pierwsze, praca nie zawsze zachowuje wymagany dystans do przedmiotu badania. W zakończeniu Autor charakteryzuje biskupa m.in. jako „człowieka nietuzinkowego" i „niedoścignionego mecenasa kultury i sztuki" (s. 307). Takie określenia mają charakter wartościujący, a nie analityczno-prawny. W naukowym wnioskowaniu większą siłę mają ustalenia oparte na identyfikowalnych decyzjach i ich skutkach niż pochwalne charakterystyki osoby. Zastrzeżenie nie dotyczy prawa Autora do pozytywnej oceny postaci, lecz sposobu uzasadnienia jej w rozprawie naukowej.

Po drugie, Autor przytacza we Wstępie: „ustawy, dekrety, rozporządzenia, zarządzenia, zalecenia, reskrypty, statuty" (s. 17) podobnie czyni na s. 14 oraz s. 451. Zestawienie

świadczy o szerokiej kwerendzie, lecz jest pod kątem kanonicznym nieuporządkowane i niejasne. Dla oceny działalności prawodawczej i podejmowanej w ramach władzy wykonawczej zasadnicza jest kwalifikacja konkretnego dokumentu według jego treści, adresata i podstawy kompetencyjnej, a nie np. samej nazwy nadanej mu w archiwum. Lepsze wyodrębnienie aktów normatywnych, indywidualnych aktów administracyjnych i wskazań duszpasterskich umożliwiłoby pełniejsze rozstrzygnięcie pytania o adaptację prawa powszechnego do warunków diecezji (s. 17). Jest to istotne zastrzeżenie do głębokości analizy prawniczej, a nie do rozległości materiału źródłowego. Poza tym należy zauważyć, że dekret (ogólny) to ustawa (kan. 29), a termin „rozporządzenie" zasadniczo nie należy do kościelnego języka – w prawie kanonicznym jest to dekret wykonawczy (kan. 31 § 1).

Po trzecie, Autor uzupełnia zasadnicze badania historyczno-prawne materiałem ankietowym uzyskanym od wybranych kapłanów pełniących funkcje moderatorów seminarium w okresie posługi biskupa Jana Bernarda Szlagi. W bibliografii wymieniono trzy imienne ankiety (s. 384), natomiast kwestionariusz zamieszczono w aneksie (s. 442–448). Wykorzystanie relacji osób bezpośrednio uczestniczących w funkcjonowaniu seminarium zasługuje na pozytywną ocenę, ponieważ pozwala uzupełnić dokumentację urzędową o perspektywę uczestników procesu formacyjnego. Zastrzeżenie dotyczy jednak niewystarczającego przedstawienia metodologii badania, w szczególności kryteriów doboru respondentów, sposobu analizy odpowiedzi i zasad ich konfrontowania z pozostałymi źródłami. Z tego względu uzyskane wypowiedzi mają przede wszystkim wartość pomocniczych świadectw jakościowych. Nie stanowią natomiast wystarczającej podstawy do samodzielnego wykazania skuteczności podejmowanych działań formacyjnych. Ograniczenie to nie podważa jednak zasadniczych ustaleń rozprawy opartych na analizie źródeł prawnych i dokumentacji archiwalnej.

Po czwarte, proporcje części opisowych i analitycznych nie zawsze są optymalne. Rozbudowany życiorys biskupa (s. 13–17) dobrze tłumaczy jego pozycję w diecezji i zainteresowanie formacją, ale częściowo odsuwa na dalszy plan problem normatywny. Podobne napięcie występuje tam, gdzie szczegółowe odtwarzanie praktyk duszpasterskich zastępuje pytanie, jaką kompetencję wykonywał biskup, na jakiej podstawie i z jakim skutkiem prawnym. Skrócenie niektórych partii biograficznych pozwoliłoby jeszcze wyraźniej wyeksponować najbardziej wartościowe wyniki analizy kanonicznej.

Wskazane zastrzeżenia nie zmieniają jednak oceny zasadniczego dorobku pracy. Autor przeprowadził szeroką kwerendę, zebrał rozproszone świadectwa działań biskupa, skonfrontował je z podstawowymi obowiązkami wynikającymi z prawa kanonicznego i stworzył uporządkowany obraz dwudziestoletniej praktyki diecezjalnej. Jak już to wskazano w recenzji, oryginalność pracy polega przede wszystkim na zebraniu i przeanalizowaniu materiałów dotyczących działalności biskupa Jana Bernarda Szlagi oraz przedstawieniu jej w świetle prawa kanonicznego, a nie na stworzeniu nowej koncepcji formacji kapłańskiej na podstawie działalności przywołanego hierarchy.

Odrębnej oceny wymaga kwestia czy Autor zrealizował postawione we wstępie cele badawcze i udzielił odpowiedzi na sformułowane na s. 17 pytania, gdzie sformułowano trzy zasadnicze pytania badawcze, na które udzielił odpowiedzi przede wszystkim w zakończeniu rozprawy (s. 307–323). W mojej ocenie najpełniej odpowiedział na pierwsze z nich, dotyczące sposobów i obszarów troski biskupa Jana Bernarda Szlagi o formację kapłańską, przedstawiając bogaty materiał źródłowy i trafnie porządkując go według etapów i wymiarów formacji. Odpowiedź na drugie pytanie, odnoszące się do adaptacji norm prawa powszechnego, jest zasadniczo przekonująca, chociaż miejscami wymagałaby wyraźniejszego rozróżnienia pomiędzy stanowieniem prawa partykularnego, wykonywaniem prawa powszechnego i podejmowaniem indywidualnych aktów administracyjnych. Pewien

niedosyt pozostawia natomiast odpowiedź na pytanie trzecie, dotyczące rzeczywistego wpływu działań biskupa na formację kandydatów do kapłaństwa i prezbiterów. Autor dobrze dokumentuje podejmowane inicjatywy oraz ich cele, lecz nie zawsze dostatecznie wykazuje ich rzeczywistą skuteczność. Nie zmienia to mojej pozytywnej oceny rozprawy. Autor wykonał znaczną pracę badawczą, wykorzystując także niepublikowane dokumenty, i na tej podstawie przedstawił działalność biskupa Szlagi w zakresie troski o formację kapłańską.

3. Konkluzja

Rozprawa doktorska ks. mgr. lic. Andrzeja Patrzykąta pt. „Troska biskupa Jana Bernarda Szlagi o formację kapłańską w diecezji pelplińskiej (1992–2012)" prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną Kandydata w dyscyplinie prawo kanoniczne, wykazuje jego umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej oraz przedstawia oryginalne rozwiązanie szczegółowego problemu naukowego przez analizę i syntetyczne opracowanie działalności formacyjnej biskupa w świetle prawa kanonicznego. Szczególna wartość rozprawy wynika z wykorzystania szerokiej podstawy archiwalnej i uporządkowania materiału o znaczeniu dla historii i praktyki prawa partykularnego.

Na szczególne uznanie zasługuje samo podjęcie badań nad działalnością biskupa Jana Bernarda Szlagi, ponieważ tego rodzaju opracowania służą naukowemu dokumentowaniu i zachowaniu dziedzictwa pasterzy Kościoła, których posługa powinna stanowić świadectwo świętości, miłości i odpowiedzialności za powierzony im lud Boży oraz kapłanów (kan. 387 KPK). Wartość takich badań wykracza poza wymiar biograficzny i historyczny, pozwalając na ukazanie sposobów realizacji misji Kościoła w konkretnych uwarunkowaniach prawnych, instytucjonalnych i społecznych. Trzeba bowiem podkreślić, że Kościół ma obowiązek nie tylko prowadzić swoją działalność, lecz także należycie ją dokumentować i zachowywać jej świadectwa dla przyszłych pokoleń, co znajduje wyraźne potwierdzenie w przepisach prawa kanonicznego dotyczących gromadzenia i ochrony dokumentacji kościelnej (por. kan. 486 § 1–3 oraz kan. 491 § 1–2 KPK). Badania oparte na materiałach archiwalnych umożliwiają zatem krytyczną ocenę działalności poszczególnych biskupów, a zarazem pozwalają lepiej poznać praktykę stosowania prawa kanonicznego i rozwój instytucji kościelnych. Z tej perspektywy recenzowana rozprawa stanowi wartościowy wkład w zachowanie dziedzictwa prawnego i duszpasterskiego diecezji pelplińskiej, udostępniając przyszłym badaczom uporządkowany materiał do dalszych analiz naukowych.

Wskazane w recenzji zastrzeżenia metodologiczne, argumentacyjne i redakcyjne zasługują na dyskusję podczas publicznej obrony. Nie mają jednak takiego ciężaru, aby zakwestionować osiągnięcie naukowe rozprawy. W ocenie całościowej przeważają zdecydowanie jej zalety.

W świetle powyższego stwierdzam, że recenzowana rozprawa spełnia wymagania art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, stawiane rozprawom doktorskim. Wnoszę zatem o dopuszczenie ks. mgr. lic. Andrzeja Patrzykąta do dalszych etapów postępowania w sprawie nadania stopnia doktora, w tym do publicznej obrony rozprawy doktorskiej.

Podpisany elektronicznie przez
Piotr Kroczek
27.10.2026
9:35:03 +01'00'

ks. prof. dr hab. Piotr Kroczek
/ - dokument w postaci
elektronicznej podpisany
kwalifikowanym podpisem
elektronicznym /